

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik

Karar Sayısı:1969/1

Karar günü : 2/1/1969 .

Resmi Gazete tarih/sayı:10.6.1969/13219

İptal isteminde bulunanlar : 1- Cumhuriyet Senatosu üyeleri, Sırrı Atalay,, Hıfzı Oğuz Bekata, Fikret Gündoğan, Nafiz Çağatay ve Halil Goral (1968/79)

2- Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Selâhattin Özgür (1968/69, 70, 71, 72 ve 73)

3- Cumhuriyet Senatosu Tabii üyeler; Suphi Gürsoytrak, Ahmet Yıldız, Emanullah Çelebi Cumhuriyet Senatosu üyeleri; Ekrem Özden, Cemal Yıldırım, Salim Hazerdağlı, Adil Altay, Mansur Ulusoy, Arslan Bora, Fehmi Alpaslan ve Fehmi Baysoy (1968/74, 75, 76, 77 ve 78)

İptal isteminin konusu : Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması istenilen Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyeler Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan ve Mehmet Şükran Özkaya'ya ilişkin kovuşturma ve yargılama üyelik sıfatlandırma sona ereceği zamana bırakılması hakkındaki 21/2/1968 günlü ve 3/608 esas ve 14 karar sayılı Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun reddine dair olan ve Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 12/12/1968 günlü 13. birleşiminde alınan 64 sayılı kararın Anayasa'nın 33., 70., 79. ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 34., 140., 141., 142. ve 144. maddelerine aykırı bulunduğu ileri sürülmüş ve iptal için Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 81. maddesi uyarınca Mahkememize başvurulmuştur.

I. OLAY :

21 Mayıs 1963 gecesı Tıp Fakültesi Öğrencilerinden 1940 doğumlu Yasemin Orhon (şimdiki soyadı Arsan) Ankara Radyoevinde görülmüş; 5/6/163 gününde Ankara Merkez Komutanlığında 21 Mayıs olayları hakkında bilgisine başvurmuştur. Orhon orada ifşaata bulunacağını söyleyerek kendisine önce 27 Mayıs Milli Devrim Derneğine girdiğini, sonra bu derneğin M.D.O. adında gizli bir teşkilâtı olduğunu ve teşkilâtın başında Ekrem Acuner, Mucip Ataklı, Suphi Karaman ve Şükran Özkaya'nın bulduklarını öğrendiğini; bunlarla doğrudan doğruya teması olmaksızın teşkilâtta çalıştığını, Ekrem Acuner ile Mucip Ataklı'nın diktatör olmak istediklerini ve aralarında anlaşmazlıklar çıktığını duyduğunu anlatmış; daha bir takım adlar vermiş; Eminsul'ların teşkilâtından ve S.D.K. adlı bir başka gizli teşkilâtın söz etmiş; M.D.O. teşkilâtı içinde nasıl çalıştıkları, neler yaptıkları ve 21 Mayıs gecesı gördükleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur.

Orhon'la Merkez Komutanlığındaki görevli arasında geçen konuşmalar gizlice teype alınmıştır. Orhon'un o sıralarda bu konu üzerinde Ankara Emniyet Baş Müfettişliğine de hemen hemen aynı bilgileri verdiği; fakat orada kendisi dinlenip not alınmakla yetinildiği; teyp kullanılmadığı ve tutanak yapılmadığı anlaşılmaktadır. İnceleme ve soruşturmanın her ki yoldan da derinleştirilmesine gidilmemiştir.

Dört yıl kadar sonra eski Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tansel'in düzenlediği bir basın toplantısına ilişkin haberler 22/2/1967 günlü gazetelerde çıkmıştır. Bu toplantıda Orgeneral Tansel, daha önce Hatay Milletvekili Emekli Hava Generali Hüsnü Özkan'ın yaptığı bir takım açıklamalara karşılık vermiş ve bu arada M.D.O. ya değinerek "Halihazırda M.D.O. (Millî Devrim Ordusu) ihtilal teşkilâtının Genel Sekreteri Hüsnü Özkan'dır. Başkanı ise Mucip Ataklı'dır. Bu teşkilât Milli Devrim Derneği içinde bir organdır" demiştir.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Ankara Cumhuriyet Savcılığı açıklamayı ihbar sayarak işe el koymuş; sanıklardan on dokuz kişi hakkında (Demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert veya zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyet kurmak, bu cemiyetin faaliyetini tanzim sevk ve idare etmek ve bu cemiyete girmek) biçiminde nitelediği eylemlerinden dolayı Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununun 171. ve 177. maddeleri gereğince ilk soruşturma açılmasını ve yapılmasını 12/7/1907 günlü ve 1967/92-111 sayılı talepname ile istemiş ve evrakı Ankara Sorgu Hâkimliğine vermiştir.

Öte yandan yine Ankara Cumhuriyet Savcılığınca düzenlenen 7/7/1967 günlü fezlekedey; Cumhuriyet Senatosu tabii üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan, Şükran Ozkaya ve Hatay Milletvekili Hüsnü Özkan'ın M.D.O. soruşturması ile ilgili eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 141/3. maddesine temas ettiği ve haklarında ceza koşturmasına girişilmesi gerekmekte ise de Anayasa'nın 79. maddesi uyarınca yasama dokunulmazlıklarının buna engel olduğu, dokunulmazlıkların kaldırılması için gereğine başvurulmak üzere evrakın sanıklara ilişkin bölümünün ayrılarak Adalet Bakanlığına sunulması sonucuna varıldığı) belirtilmektedir.

II- CUMHURİYET SENATOSUNDAKİ İNCELEME VE GÖRÜŞME EVRESİ :

Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesine ilişkin kâğıtlar "Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılıp kaldırılmaması hususunda gereğinin takdirine delâlet edilmek" üzere Adalet Bakanlığının 2/8/1967 günlü ve 26612 sayılı yazısıyla Başbakanlığın ve Başbakanlığın 10/8/1967 günlü ve 6/2-10571 sayılı yazısı ile de Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gelmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonunun kurduğu Alt Komisyon işi 12/12/1967 gününde görüşmüş ve dosya içindekilere göre yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına yer olmadığına 4 sayılı raporla ve oyçokluğu ile karar vermiştir.

Anayasa ve Adalet Komisyonu da dokunulmazlıkların kaldırılması istenilen Cumhuriyet Senatosu tabii üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan ve M. Şükran Ozkaya haklarındaki kovuşturma ve yargılamanın üyelik sıfatlarının sona ereceği zamana bırakılmasını 21/2/1968 günlü ve 3/608 -14 sayılı raporla ve oyçokluğu ile karara bağlanmıştır.

Bu rapor, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 5/3/1968 günlü ve 39. birleşimindeki görüşmeler sonunda, içtüzüğün 140. maddesinde sayılan unsur yönünden inceleme yapıldığının belirtilmediği ve gerekçe gösterilmediği nedeniyle Anayasa ve Adalet Komisyonuna geri çevrilmiştir. Komisyonun 29/3/1968 günlü ve 3/60S-24 sayılı raporunda, geri çevrilen raporda İttüzüğün 139. ve 140. maddelerindeki usul ve esaslar gözetilerek işin işleme tabi tutulduğunun belirtilmiş olduğu; 140. maddenin birinci fıkrasının ancak yasama dokunulmazlığının kaldırılması halinde gerekçeyi şart kıldığı; dokunulmazlığın kaldırılmasına yer görülmediği için gerekçeli raporun zorunlu olmadığı ve böylece raporda içtüzüğüne aykırılık bulunmadığı sonucuna oybirliği ile varıldığı açıklanmıştır.

Bundan sonra Genel Kurulu görüşmelerine 17/11/1968 günlü 5. Birleşiminde başlanılmış; 19/11/1968 günlü 6. 21/11/1968 günlü 7. 26/11/1968 günlü 8., 3/12/1968 günlü 10. ve 12/12/1968 günlü 13. birleşimlerinde görüşmelere devam ve bu son birleşimde Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu reddedilmiştir. Yapılan açık oylamaya göre, red oyu verenler 64, kabul oyu verenler 55, çekimser oy verenler 3., geçerli sayılmayan oylar 2., oya katılmayanlar 59 dur.

Yukarıda adlan yazalı Cumhuriyet Senatosu üyeleri. Genel Kurul kararının iptali istemiyle ve 11 ayrı dilekçe ile Anayasa Mahkemesine başvurmuşlardır. Dilekçelerin Genel Sekreterlikçe kaleme havalesi tarihleri (1968/69. 70, 71, 72. ve 73 esas sayılarına geçirilenlerde) 17/12/1968 ve ötekilerde 18/12/1968 tir. Başvurmalar, Anayasa'nın 81. ve 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı Kanunun 33. ve 26. maddelerine göre süresi içindedir.

IV. SÖZLÜ AÇIKLAMALAR :

Anayasa Mahkemesinin; Başkan Vekili Lûtfi Ömerbaş, Üye Salim Başol Feyzullah Uslu, A. Şeref Hocaoğlu, Fevzi Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Sait Koçak, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN ve Muhittin Gürün'den kurulu olarak 26/12/1968 gününde yaptığı toplantıda önce sözlü açıklama konusu üzerinde durulmuş ve Anayasa'nın 148. ve 44 sayılı Kanununun 29. maddeleri uyarınca sözlü açıklamaları dinlenmesine karar verilmiştir. Üyelerden Avni Givda, İhsan Ecemiş, Muhittin Taylan, Recai Seçkin ve Ahmet Akar sözlü açıklamanın gerekli bulunmadığını ve işi geciktireceğini ileri sürerek bu karara muhalif kalmışlardır.

Bundan sonra kimlerin dinlenmesi gerekeceği üzerinde görüşülmüş ve tüm ilgililerin dinlenmesi karara bağlanmıştır. Başkan Vekili Lûtfi Ömerbaş üyelerden Feyzullah Uslu, Hakkı Ketenoğlu, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş ve Recai Seçkin yalnız dokunulmazlıkları kaldırılanların dinlenmesi gerektiğini ileri sürerek karara muhalif kalmışlardır.

Dinlenme için belirtilen 20/12/1968 gününde iptal isteminde bulunanlardan Cumhuriyet Senatosu üyeleri Sırrı Atalay ve Hıfzı Oğuz Bekata (1968/79 sayılı iş); Cumhuriyet Senatosu tabii üyeleri Selâhattin özgür (1968/69, 70, 71, 72. ve 73 sayılı işler) ve Suphi Gürsoytrak (1968/74, 75, 76, 77. ve 78 sayılı işler) ve yasama dokunulmazlığı kaldırılanlardan Cumhuriyet Senatosu tabii üyeleri Mucip Ataklı, 1968/69 ve 74 sayılı işler), Ekrem Acuner (1968/70 ve 75 sayılı işler), Suphi Karaman (1968/71 ve 76 sayılı işler) ve M. Şükran Özkaya (1968/73 ve 78 sayılı işler) gelmişlerdir. Bunların sözlü açıklamaları dinlenmiştir.

Yasama dokunulmazlığı kaldırılanlardan Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Sezai Okan'ın (1968/72 ve 77 sayılı işler) gelmediği anlaşıldığından 44 sayılı Kanununun 30/1. maddesi gereğince incelemenin dosya üzerinde yapılması oybirliği ile karar verilmiştir.

Sözlü açıklamaların Özetleri aşağıdadır.

1- İptal isteminde bulunanların sözlü açıklamaları özeti:

(Dilekçelerde yer alıp da yukarıda özetleri çıkarılanları tekrarlama niteliğinde olanlar dışında)

a) 1968/79 esas sayılı iş :

aa)- Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sırrı Alalay'ın sözlü açıklaması özeti :

Anayasa'nın 33. maddesi Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini getirmektedir. Öte yandan Anayasa'nın bir çok maddelerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden çoğul olarak söz edilmesine karşılık yalnız 79. 80, ve 81. maddelerde (Yasama dokunulmazlığına ve üyeliğin düşmesine ilişkin hükümlerde) ferdî belirtici, şahsiliğe işaret eden deyimler kullanılmıştır. Bu 33. maddedeki ilkeyi tamamlayan bir ifadedir. Su hükümlere göre Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması işleminde Genel Kurulun her üye hakkında ifadesini ayrı ayrı açıklaması gerekmekte idi.

Böyle bir gelenek Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1956 yılında kurulmuş bulunmaktadır. Bir işte yasama dokunulmazlığına ilişkin Cumhuriyet Savcılığı ve Adalet Bakanlığı yazıları bir olduğu halde henüz Komisyonda iken dosya ikiye ayrılmış ve 2/7/1956 günlü 84. birleşimde iki milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması Genel Kurulun iradesine ayrı ayrı sunulmuştur.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yer olmadığına ilişkin Komisyon raporunun reddedilmesi hallerinde yapılacak işlemin geleneği de Başkanın bu durumda yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını ayrıca oylaması suretiyle yine aynı tarihte kurulmuştur.

Anayasa'ya ve hukuk kurallarına uygun bir yasama meclisi geleneği ise ancak Anayasa veya içtüzük hükümleri ile yahut da yasa içi başka bir gelenekle ortadan kalkabilir; herhangi bir uygulama ile sona ermez. Kaldı ki. Cumhuriyet Senatosunda da böyle bir gelenek kurulmuştur.

İçtüzüğün 144. maddesinin başındaki (Cumhuriyet Senatosu yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verirse) deyimini bu konuda bir karar alınması zorunluğunu açıkça göstermektedir. Olayda Başkanın önce raporu oylaması rapor kabul edilmediği takdirde daha önce verilen oylamaların teker teker yapılmasına ilişkin önerileri oya koyması gerekirken tersine davranılmış ve öneriler o sırada yersiz ve zamansız görüldüğü için reddedilmiştir. Yine Başkan, bir üyenin açık oylama usulünün anlatılmasını istemesi üzerine, beyaz oyun raporun kabulü, kırmızı oyun raporun reddi yani yasama dokunulmazlığının kaldırılması demek olduğunu söylemiştir. Bu açıklama, bir üye oylama usulünün anlatılmasını istediği için yapılmıştır; oylamanın nasıl olacağı üzerinde bir uyarıdır; İçtüzüğün 108. maddesi hükmü gereğidir. Esasen Başkan, beş üyenin dokunulmazlıkları söz konusu olduğu halde sadece "kırmızı oy raporun reddini yani yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını" biçiminde konuşmuştur. Böyle bir anlatım, alınacak karara güvenilir bir destek ve güçlü bir dayanak hazırlayamaz.

Yasama dokunulmazlıklarının ayrı ayrı oylanmasına gidilseydi iradeler başka biçimde açıklanacaktı. Daha önce Sezai Okan'ın durumunun ayrı oylanmasını isteyenler de, rapor toptan oya konulunca raporun aleyhinde oy vermişlerdir.

ab- Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın sözlü açıklaması özeti :

Başkanın oylamanın ne sonuçlar doğuracağını anlatması Anayasa'da İçtüzükte yeri olmayan bir tutumdur. Başkanın böyle bir yorumlama yetkisi yoktur. Başkan tutumu ile Komisyon raporuna kendiliğinden bir ek karar fıkrası getirmek, Kurula kendi düşüncesini empoze etmek durumuna girmiştir.

Cezalar şahsidir. Bir olayda on suçlu olsa onunun da aynı cezaya çarptırılacağına dair gelenek hüküm uygulama görülmemiştir. Ceza ile ilgili bir sonuca uğrayacak insanların, başlangıçta yasama dokunulmazlıkları kaldırılırken, her birinin durumunun ayrıca oylanması gerekmekte idi.

Başkanın işi yönetmektir. Genel Kurulun alacağı kararlara anlam ve yön vermek değildir. Böyle bir tutum tehlikeler getirebilir. Usul hatalarını görmezlikten gelmek bir takım lâubaliliklere yol açabilir. Gösterdiğimiz hassasiyetin nedeni budur.

Olayda sadece Komisyon raporu reddedilmiştir. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında herhangi bir teklif oylanmış ve kabul edilmiş değildir. Rapor toptan oylanmak voliiyle de Genel Kurul, tek tek tecelli edecek iradesini gösteremez duruma sokulmuştur.

b) 1968/69, 70, 71, 72 ve 73 sayılı işler:

Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Selâhattin Özgür'ün sözlü açıklaması özeti:

Cumhuriyet 'Senatosunda görüşmeler aşağı yukarı on beş aya yakın bir zaman sürmüştür. Böylece dokunulmazlığın kaldırılması kararının alınabilmesi için bir kuvvet toplama durumu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

29/2/1968 günlü 38. Birleşimde işin siyasi yönünü, bir hazırlık ve tertibin varlığını ortaya koyacak konuşmalar, tutumlar olmuştur. Bu arada Anayasa'daki tabîi senatörlük müessesesini kendilerinin de milletin de benimseyemediklerinden söz edilmiş, bir konuşmada ilgili tabii üyelerin bu gibi işlere girme alışkanlığında bulduklarına işaret olunarak bundan isnadın ciddiliği sonucu çıkarılmak istenmiştir. Görünüşte iş. Hava Kuvvetleri Komutanının ihbarı üzerine ele alınmış olmaktadır. Aslında ise 27 Mayıs'a karşı çıkan zihniyetin etkisi sonucudur. Oylamada açık oya gidilmek istenmesinin de bir anlamı vardır. Maksat baskı yapmaktır. Beyaz oy veren Adalet Partili beş üyenin sonradan gazetelerde teşhir edilmeleri de bunu gösterir.

Bir de ihbarın Hava Kuvvetleri Komutanınca yapılması işin önemine ve inandırıcılığına delil sayılmak istenmektedir. Aslında önemi olan Savcının gönderdiği dosyadır. Bu dosyada ise dedikodudan ibaret, görgüye dayanmayan tevsiki imkânsız, ciddilikten uzak ifadeler vardır. Meselenin kaynağı siyasîdir; 27 Mayıs'a karşı olan zihniyettir; Cumhuriyet. Senatosu tabîi üyelerinin yasama dokunulmazlıkları bulunmadığı görüşünü yerleştirmek, en ufak vesileri bu dokunulmazlığın otomatik olarak kaldırılmasına yol açmak isteğidir.

c) 1968/74, 75, 76, 77. ve 78 sayılı işler:

Cumhuriyet Senatosu Tabîi Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın sözlü açıklaması özeti :

Demokratik düzenin yozlaştırılmasını engellemek azınlıkta kalan yasama meclislerin üyelerini iktidarın baskısına ve oyunlarına karşı korumak, böylece iktidarın demokrasiden sapma niyetlerini bir ölçüde frenlemek üzere, çetin savaşımlardan sonra yaratılmış olan yasama dokunulmazlığı müessesesinin kâğıt üzerinde kalmasını ve keyfi uygulamalara konu olmasını önlemek için Batı dünyasında olduğu gibi, Anayasa'mız 81. maddesiyle bu konuda Anayasa Mahkemesi denetimini kabul etmiştir. Denetim yasama meclislerince alınan kararların objektifliğini sağlamak ereğini güder. Objektif ölçülerin ne olacağının tespiti Anayasa'ya içtüzüğe ve doktrine bırakılmıştır. Bu anlayış noktasından hareketle Cumhuriyet Senatosunun beş tabîi üyesi hakkında verilen yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararının Anayasa'ya ve İçtüzüğe aykırı olduğunu ileri sürüyor; çoğunluğun haksız tasarrufunun iptali isteminde bulunuyorum.

Kararın alınmasında esas unsurun, 27 Mayıs Devrimini ve Anayasa'sını gayrimeşru duruma düşürmek isteği olduğu anlaşılmaktadır. Olay, 27 Mayıs'ı yıpratmak, zedelemek, gedik açmak için kullanılmak istenmiştir. Anayasa'nın 79. ve İçtüzüğün özellikle 140. maddelerindeki hükümler gözönünde tutulmaksızın ve tabîi üyelerin devre sonu bulunmadığı bahanesiyle dokunulmazlıklar kaldırılmıştır. Bu tutum Anayasa'nın 70. ve 79. maddelerinin sözüne ve ruhuna, dokunulmazlık ve tabîi üyelik müesseselerinin var oluşları nedenine aykırıdır; doktrinle, hatta insan haklarıyla de bağdaşamaz.

İçtüzüğün 140. maddesine göre yasama dokunulmazlığının kaldırılabilmesi için önce isnadın ciddi olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Bir isnadın yeteri kadar delile dayanması, suç unsurlarının maddî yönlerinin belirli bulunması halinde ancak ciddilikten söz edilebilir. Bu konuda Komisyon, isnadın kavli mücerret'ten ibaret dolayısıyla ciddiyetten uzak olduğu, dokunulmazlıkların kaldırılmasına imkân bulunmadığı sonucuna varmıştır. Olayın geçtiği iddia edilen 1962 yılında Sıkı Yönetim Mahkemesi muhbirin açıklamalarına dayanarak durumu incelemiş; ifadeyi değerden yoksun bulmuş olacak ki hiç bir işlem yapmamıştır. İkinci muhbir Emekli General Tansel'in 1967 yılında basma yaptığı açıklamada ciddi bir şey bulunsaydı, varlığını iddia ettiği dosyayı daha önce Sıkı Yönetim Mahkemesine elbette intikal ettirdi. Ettirmeye de yasalarımıza göre mecburdu. Hiç değilse daha sonra 1967, 1968 arasında dosyayı Savcılığa verirdi. Yahut Savcılık resmen ister ve böylece elindeki işe yeni deliller katabilirdi. Demek ki böyle bir dosya yoktur; demek ki, Tansel'in iddiaları ciddilikten yoksundur.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Yine içtüzüğün 140. maddesine göre isnat ciddi bile olsa, yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemi siyasi maksatlara dayanıyorsa bunun kabul edilmesi mümkün değildir. Oysa bu işte siyasi maksat görüldüğü ortadadır. Önce, özellikle 29/2/1968 ve 12/12/1968 günlü oturumlarda geçen konuşmalar vardır. Sonra Adalet Partisi Teşkilatının basın organları, dokunulmazlığın kaldırılması yönünde oy kullanan Adalet Partili üyelere en galiz şekilde hücum ederek bunların haysiyet divanına verileceklerini yahut gelecek seçimlerde kazanamayacaklarını açıklayarak siyasi maksadın zimmen de olsa belirten yayımlarda bulunmuşlardır, işin uzatılarak ancak Haziran 1968 seçimlerinden sonra ve Adalet Partisinin büyük kongresi arifesinde Genel Kurula getirilmesi siyasî maksadı ortaya koyan bir tutumdur. Adalet Partisi Grubu Başkan vekilinin gensoru yetkisinin Cumhuriyet Senatosuna tanınmamış olması nedenini tabîi üyeler müessesesinin var oluşuna bağlamak suretiyle Anayasa gerekçesini tahrif ederek yaptığı konuşmada ve bu konuşma sırasında grubunun tabîi üyeliğe karşı olduğunu belirtmesinde siyasi maksat ve çoğunluğu sağlama çabası kendini göstermektedir. Adalet Partililer dışında hiç bir üyenin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması yolunda oy kullanılmaması Adalet Partililerce alınan kararın siyasî yönünün ve isnadın ciddiyetten uzak bulunduğunun bütün öteki üyelere teslim edildiğinin açık bir ifadesidir.

2- Yasama dokunulmazlıkları kaldırılan üyelerin sözlü açıklamaları özeti:

(Konuşma sırasına göre)

a) Cumhuriyet Senatosu Tabîi Üyesi Suphi Karaman'ın sözlü açıklaması (1968/71 ve 76 sayılı İşler)

Yasama dokunulmazlığı yasama görevi yapanları koruyan, onları bu görevde bağımsız kılan bir hukuk teminatıdır. Bu teminat zedelenirse yani yasama dokunulmazlıkları kolaylıkla kaldırılabilir, demokratik parlamenterizm işlemez olur. Zedeleyici eylemler yürütme ve yargı yollarından gelebileceği gibi yasama organından, buralardaki çoğunluk gruplarının davranışlarından. Anayasa ve içtüzük hükümlerine aykırılıklardan da gelebilir. Anayasa 81. maddesiyle zedeleme teşebbüslerine karşı teminat olarak Anayasa Mahkemesine başvurma yolunu Koymuştur.

Anayasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasında "tabi üyeler Cumhuriyet Senatosunun diğer üyelerinin tabi olduktan hükümlere tabidirler" denilmekte ancak haklarında 73. maddenin birinci ve ikinci fıkraları ve geçici 10. maddenin birinci fıkrası hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmektedir. Yasama dokunulmazlığı konusunda tabii üyelerin öteki üyelere farklı olabileceklerini düşünmek Anayasa'nın 70. maddesine aykırı düşer.

Yasama dokunulmazlığının kaldırılabilmesi için en başta isnadın ciddi olması koşulu gelir, isnadın ciddiyetinin suçun niteliğindeki ciddiyet, isnadın yapılışındaki ciddiyet, delillerin ciddiyeti olmak üzere üç unsuru vardır. Isnat edilen suçun niteliğindeki ciddiyet, tek başına her zaman sübjektif kalmağa mahkûmdur. En ağır isnatlar hiç bir delile dayandırılmadan bir deli tarafından her zaman ortaya atılabileceği gibi, hukukun siyasete alet edilebileceğini sanan her maksatlı kişi tarafından da ileri sürülebilir.

İsnadın ciddiyetini araştırırken yalnız isnat edilen suçun niteliğindeki ciddiyetle yetinmek en basit hukuk kurallarının dikkate alınmayan bir ciddiyetsizlik örneği olur. Cumhuriyet Senatosu tutanakları beş tabii üyenin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin görüşmelerde, hem de hukukçu üyelere isnadın ciddiyetinin yalnız bu açıdan ele alınması örnekleriyle doludur. Oysa isnadın yapılmasındaki ciddiyetsizlik beş tabii üyeye ilişkin isnadın yapılışında olduğu gibi, açıkça ortada olduğu sürece ve delillerin ciddiyetine dair bir karine bulunmadıkça isnadın ciddiyetinden söz edilemez.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Beş tabii üyenin dokunulmazlıklarının kaldırılması isteminde siyasi maksatlara dayanıldığı bir çok bakımdan ortadadır Şöyle ki bu işe ilişkin dosyada tek dayanak aynı zamanda 21 Mayıs suçlusu durumunda olan Yasemin Orhon'un 5/6/1963 günü Ankara Merkez Komutanlığında teypte alınan ifadesidir. Bu ifade de birbirinden ayrı yedi çeşit suç isnadı olduğu halde bunlardan altısı üzerinde kovuşturma açılmayarak sadece Cumhuriyet Senatosu tabii üyelerinin adlarının geçtiği M. D. O. dolayısıyla kovuşturmaya girişilmesi tabii üyelik müessesesini yıpratmağa yönelen ve böylece siyasi maksat güden bir davranıştır.

Eski Hava Kuvvetleri Komutanının 22/2/1967 günündeki açıklamalarında on bir eski havacı subayın ve ordu içindeki öteki ihtilâlcı grupların nasıl çalıştıklarına dair doküman ve kendi el yazılarıyla belgeler bulunduğunu, gerekirse bunları vereceğini belirtmesine karşılık dosyada Yasemin Orhon'a ait, teypten daktilo edilmiş ifadeden başka bir şey bulunmamaktadır. Bu da tabii üyelik müessesesi üzerinde tartışma açmaya yönelen bir çabanın siyasî belirtisidir. Yasemin Orhon'un teypteki ifadesi daha önce Sıkı Yönetim adli makamlarınca takipsizlik kararı ile sonuçlandırılmıştır. Bu bakımdan araştırma yapılmaksızın kovuşturma açılması tabii üyelik müessesesinin hedef siyasi maksadın başka bir yönüdür.

Yasemin Orhon 21 Mayıs'a katıldığını teypin son sayfaya rastlayan bölümünde açıklamış; M.D.O. içinde bulunduğunu da ikrar etmiştir. Dosyada sanık durumuna sokulmayışının elbette bir siyasî yönü olmak gerekir.

Teypte alman ifade de S.D.K. ve Eminsü için aynı derecede ağır suçlamalar vardır. Teyp ifadesinin ikinci sayfasında kimi kişilerin adları ve kimlikleri açıklanarak bu yeraltı örgütleriyle ilişkileri üzerinde bilgi verilmiştir. Bunlar hakkında kovuşturmaya geçilmemesi için niteliğe göre değil, sanıkların kişiliğine gere soruşturma açıldığı kanısını uyandırmaktadır.

Adi ve haysiyet kırıcı bir çok dokunulmazlık dosyaları yıllarca Komisyonda tutulup, kamu oyundan saklanırken tabii üyelerin dokunulmazlığı işinin, uzatılarak Cumhuriyet Senatosu Komisyonunda ve Genel Kurulundaki davranışlarla ve bir bölüm basında yapılmasına fırsat verilen aleyhte yayınlarla böylesine geniş istismara konu edilmesi elbette ki siyasî maksat taşır.

b) Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Şükran Özkaya'nın sözlü açıklaması:

(1968/73 ve 78 sayılı işler)

Komisyunun dokunulmazlığımızın kaldırılmaması hakkındaki raporuna muhalif kalan üyeler bile isnadın ciddi olmadığını açıklamışlar; Genel Kurul görüşmelerinde dokunulmazlıkların kaldırılmasını isteyenler de dosyanın ciddi olmadığını tekrarlamışlardır. Komisyon Başkanının ve sözcüsünün ayrıntılı konuşmaları da gerçeği belirtmektedir. Dokunulmazlığımızın kaldırılmasını gerekli görenler bunu hiç bir esasa bağlamamışlardır.

Cumhuriyet Senatosu kurulduğundan beri, Anayasa ve Adalet Komisyonunun dokunulmazlığın kaldırılmamasına karar verdiği hallerde şimdiye kadar Genel Kurulda dosya üzerinde konuşulmuş değildir. Zimmet, irtikap, ırza tecavüz ve benzeri suçlardan dolayı gelen işlerde, ikinci derecedeki suç ortaklarının hüküm giydikleri bilinmesine rağmen, kimse konuşmamış, Komisyon kararına uyulmuştur. Böyle davranılması işin içine siyasi maksat girmemesi kaygısındanadır.

Şu tutumun tek istisnası bize ilişkin işte görülmüştür. Bize isnat edilen aynı eylemle suçlandırılmış bir milletvekilinin kendi meclisinin komisyonundan ve Genel Kurulurda yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması ve bir yüksek dereceli memurun men'i muhakeme kararı aldıkları bilindiği halde bu dosya üzerinde konuşulması ancak siyasî maksadın var olduğunu gösterir.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Öte yandaş delillerin ciddi olup olmadığının Meclisçe takdir edilemeyeceği de ileri sürülmektedir. Böyle bir görüş. Meclisi, Adalet Bakanlığından ve dolayısıyla Cumhuriyet Savcılığından gelen istemlerin onanma mevki durumuna getirir ve dokunulmazlık müessesesini gereksiz kılar.

Bir tek partinin temsilcileri dışında, bütün partili ve partisiz üyeler dokunulmazlığın kaldırılmasına yer olmadığı kararından yana oy kullanmışlardır. Demek ki karşı oy kullananlar sayıca üstün fakat nitelikçe değildir. Millî iradeyi eskisi gibi çoğunluğa bağlayan görüş 27 Mayıs Anayasa'sının ruhuna ve metnine uyma'; Anayasa dışına taşma davranışlarına ve çoğunluğun azınlığa baskı yapmasına yol açar.

Bir de Genel Kurulda aleyhte konuşanların, kimlikleri değil zihniyetleri üzerinde durmak isterim. Bunların çoğunun ya kendilerinin yahut da yakınlarının 27 Mayıs'tan zarar görmüş kimseler oluşu dikkate değer.

c) Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Mucip Ataklı'nın sözlü açıklaması : (1968/69 ve 74 sayılı İşler)

Türk adliyesinin adaletinden asla şüphemiz yoktur. Oraya gidilmeyişin nedenini bir endişeye bağlamaya çalışanlar küçük hesaplar içindedirler. Biz politikada hukuk kurallarını hâkim kılmak, Anayasa egemenliğini bütün kapsamıyla gerçekleştirmeye yardımcı olmak için öncelikle Anayasa Mahkemesinde hesap vermeyi uygun bulduk.

Bildiğim kapariyle M.D.O. yu dört evrede mütalâa etmemiz gerekir:

Birinci evre : 1962 yılı güz ayları içinde gazete sütunlarına geçen ve gizli dağıtıldığı açıklanan bir bildiri ile M.D.O. yu Türk kamu oyu öğrenmiştir. Yine o sıralarda S.D.K. Milliyetçi Mukaddesatçı Güçler, İkinci Kuvayı Millîye, Genç Kemalistler ve başka adlar altında çıkan çeşitli gizli bildirimler kamu oyunu işgal etmekte idi. M.D.O. konusu üzerinde Millet Meclisinde tartışmış olan Gökhan Evliyaoğlu ve Fevziyoğlu Savcılıkça tanık olarak dinlenmişlerdir. Bu ifadeler incelenirse benim ve Başkan olduğum 27 Mayıs Millî Devrim Derneğinin M.D.O. ile hiç bir ilişkimiz bulunmadığı görülür.

İkinci evre : M.D.O. konusu, 22/12/1962 den sonra Talat Aydemir'in karşısındakileri kamu oyunda şüpheli duruma düşürmeği ve önleyici güçleri ilerisi için bertaraf etmeği isteyerek M.D.O. yu üzerimize yıkmaya çalışması ile yeniden kamu oyunu işgal etmiştir.

Üçüncü evre : Bu evre 21 Mayıs'la birlikte başlar. Radyoevinde Yasemin Orhon adında bir Tıp öğrencisi yakalanır. Yanında sonradan Sıkı Yönetim Mahkemesince müebbet hapse mahkûm edilen bir albay vardır. Öğrenci kendi ifadesine göre. Millî Emniyete, Merkez Komutanlığına götürülür; Sıkı Yönetim Mahkemesi Adli Amirliğine çağrılır. Oralarda, sorguya çekilir; M.D.O. dan, SJD.K. den, Eminsü ihtilâl teşkilâtından söz eder, adlar verir. Söyledikleri hayal mahsulü ve rivayet niteliğinde görülerek Sıkı Yönetim Mahkemesi dahi konunun kovuşturulmasına gitmez.

Bu üç evrede hükümetler gerekli titizliği gösterirler. Ancak delil yetersizliği ve ihbarın ciddiyetten uzak niteliği dolayısıyla bir işleme girişemezler.

Dördüncü ve sonuncu evre : İlk evreden beş yıl sonra. Hava Kuvvetleri Komutanlığının eski Kurmay Başkanı Özkan bir gazetecinin 22 Şubat'a ve 11 Havacı subay olayına ilişkin anılan dolayısıyla basında bir açıklama yapar ve Hava Kuvvetleri Komutanı Tansel'in 22 Şubat'taki tutumuna da dokunur. Gazeteciler Tansel'den demeç almaya çalışırlar. General Tansel önce cevaptan kaçınır; Karargâhında zamanın Millî Savunma Bakanı ile görüşükten sonra evinde gazetecileri kabul ederek Özkan'ın açıklamalarına karşılık verir.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Bu karşılıklıta, Orduda ihtilâlcî grupların bulunduğu ve bunların el yazıları ile hazırlanmış dosyalarının kendi elinde olduğu; grupların dıştan beslendikleri bir Güvenlik Kurulu toplantısında dosyaların Başbakan'a verilmek istendiği fakat reddedildiği M.D.O. Teşkilâtının Genel Sekreterinin Özkan ve Genel Başkanın Ataklı olduğu; Millî Devrim Ordusu Teşkilâtının Millî Devrim Derneği içinde yer aldığı ileri sürülmüş; Cumhuriyet Savcılığı söylenenleri ihbar sayarak bunlardan yalnız M.D.O. iddiası üzerinde durmuş ve kovuşturmaya geçmiştir.

İlk iki iddia M.D.O. iddiasından daha ağır, üçüncüsü ise ağırlıkça en az M.D.O. isnadı derecesindedir. Bir Başbakanın ihtilâle göz yumması onu ihtilâli yapanlar kadar suçlu kılar. Elinde dosya bulunduğunu söyleyen General Tansel'in ise emri altındakiler arasında bu çeşit davranışları engellememesi; emri dışında olanların durumlarını ilgili mercilere duyurmaması en azından görevi kötüye kullanma ve suç ortaklığına katılma anlamını taşır. Bu iddialar karşısında Savcılığın gereken titizlikle meselenin üzerine eğilmemiş olması dikkat çekicidir.

İddia hayalî ve mesnetsizdir. Elinde böyle deliller bulunsaydı General Tansel bunları çoktan Savcılığa verirdi. Zamanın Başbakanının General Tansel'in teklifini reddettiği iddiası da gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Bir Millî Güvenlik Kurulu toplantısında böyle bir teklifin yapıldığı doğrudur. Yalnız Başbakanın cevabı meşkûk bırakılmıştır. Başbakan, General Tansel'e Kuvvet Komutanlarının Genelkurmay Başkanlığına bağlı olduğunu hatırlatarak "Elinizdeki dosyaları Genelkurmay Başkanına veriniz. Oradan bana intikal eder." demiştir. General Tansel elinde bulunduğunu iddia ettiği dosyaları neden ne Genelkurmay Başkanına ne de sonradan Başbakan olan zatlara vermemiştir. İşe Savcılık el koyduğuna göre neden dosyaları halâ Adalet mercilerine intikal etmemiştir' İddiaya göre ihtilâlcî gruplar şimdi de vardır. Böyle bir durum, Cumhuriyeti sürekli bir tehdit altında bulundurur General Tansel bilgileri vermek istemiyorsa niçin böylesine önemli iddiaların delillerini Hükümet Sorumluları ve Cumhuriyet Savcısı kendisinden almak yoluna gitmiyorlar' Bildiğini söylememek ve delilleri saklamak da suçtur.

Açıkça ve kesinlikle söylüyorum ki General Tansel'in iddiaları kişisel hissi ve ruhî nedenlere dayanmaktadır; gerçeğe ilgisi yoktur. İddialarını niçin ispatla-yamıyor' Ya söyledikleri doğru değildir, delilsizdir; yahut da iddialarının bizimle ilişkisi yoktur; elindekiler bizzat kendi hazırlıklarının dosyalarıdır; ortaya çıkaramıyor.

Biz, General Tansel'in ordudaki ihtilâlcî grupların liderliği hevesini, hayalindeki yüksek makamlara ulaşma imkânını engelledik, baltaladık. Aradaki çatışma, bizi itibardan düşürmeye çabalayışı işte böyle hissi bir nedene dayanmaktadır.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 140. maddesine göre yasama dokunulmazlığının kaldırılabilmesi için önce isnadın ciddî olması gerekir. Isnadın ciddî olması; yeteri kadar delile dayanması ve isnat edilen suçun unsurlarının maddî yönden belirli bulunması demektir. Anayasa ve Adalet Komisyonu sözcüsü meselenin görünüşteki ciddiyet ve ağırlık ile değil dayanaklardaki ciddiyet ve ağırlıkla ölçülmesi gerektiğini söylemiş; "Komisyon mücerret isnat ile bağlı olsaydı ayrıca dosyanın incelenmesine lüzum kalmaz, sadece isnat karar için yeterli olurdu." demiştir.

Gerek Komisyonlarda gerekse Genel Kurul'da lehte ve aleyhte konuşanlar dosya içindekilerin ciddiyetten uzak olduğunu belirtmişlerdir. İddia 21 Mayıs suçluları için kurulan Sıkı Yönetim Mahkemesinde de itibar görmemiştir. Millet Meclisinin aynı isnat altındaki Hatay Milletvekili Özkan'ın dokunulmazlığını kaldırmaması ve Yargıtay 5. Ceza Dairesinin yine aynı suçtan sanık Yargıtay Üyesi Egesel hakkında men'i muhakeme kararı vermesi isnatta ciddiyet olmadığını açıkça ispatlamaktadır.

İçtüzükte yazılı öteki koşulların gerçekleşmesine gelince: Altı yıllık geçmişi olan bu olay kamu oyundaki etkisini yitirmiştir. Aslında olay dar bir çerçevede kalmış bulunmakta idi.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Bugün bir etkisi var ise bunu ancak iddiayı siyasî maksatlarına alet edenlerin tutum ve davranışlarında aramak gerekir.

Dâva siyasî nedenlerle de malûldür. General Tansel'in ancak zamanın Millî Savunma Bakanı ile temastan sonra gazetecilere açıklama yapması; yine Generalin ihtilâlcileri koruduğunu iddia ettiği ve böylece suçlu kıldığı zamanın Başbakanı hakkında bir işlem yapılmamış olması, Adalet Partisi Senato Grubu Başkanının konu üzerinde Genel Kurulda söylediklerindeki siyaset kokusu, tabii üyelik müessesesinin bu vesile ile Genel Kurulda tartışılması ve yıpratılma meselesi yapılması, gündemin düzenlenmesinde Başkanlık Divanının tutumu. Adalet Partisi eğilimleri basındaki neşriyat, S.D.K. ve Eminsü'ya ilişkin ihbarlar dolayısıyla işleme geçilmemesi işin tüm siyasî bir temele dayandığını gösterir.

Kararın iptali gereklidir,

d) Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Ekrem Acuner'in sözlü açıklaması:

(1968/70 ve 75 sayılı işler.)

Kararın İptali için Anayasa Mahkemesine başvurmamış şahsî kaygılardan değil, Anayasa ve hukuk dışına çıkma eğiliminde bulunan kimi siyasî kuruluşları hukuk devleti düzeni içinde tutma çabasından ileri gelmektedir.

Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması konusunu yeni Anayasa'mız artık yasama organının siyasî bir kararı olmaktan çıkarmış; hukuki bir karar alma niteliğine kavuşturmuştur.

Dâvamızı, işin önce Anayasa'ya sonra da Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü hükümlerine aykırılığı açısından incelemeye çalışacağım.

Komisyonunda ve Genel Kuruldaki görüşmeler sırasında yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını isteyenler hep "Tabii üyelik müessesesinin devamlılık esasına dayandığı; tabii üyelere bir eylem isnat edilince yasama dokunulmazlıklarının derhal kaldırılması gerektiği" fikrini ısrarla ileri sürmüşler ve Genel Kurulu Ve kamu oyunu bu fikrin etkisi altında tutmağa çalışmışlardır.

Böyle bir görüş, Anayasa'nın yasama dokunulmazlığı ile ilgili hükümlerini tabii üyeler için işletilmemesi dolayısıyla, temelinden ihlâl etmiş olur. içtüzük, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılıp kaldırılmaması konusunda, bütün üyeler hakkında eşit şartlara uygulanacak objektif ölçüler koymuştur. Bu ölçülere uyarırsa, ayırım yapılmaksızın bir üyenin dokunulmazlığı kaldırılır; uymazsa kaldırılmaz. Anayasa'nın 70. maddesi tabii üyeleri, seçimlerle ilgili hususlar dışında öteki üyelerin tabii oldukları statüye bağlamaktadır. Ayırma yapılmasıyla Anayasa'nın 70. ve 79. maddelerinin sözü ve özü ihlâl edilmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kararı içtüzüğün 140. maddesinde yazılı objektif ölçülere de uymamaktadır.

Anayasa ve Adalet Komisyonu raporları, Komisyon Sözcüsünün açıklamaları, Genel Kurul görüşme tutanakları, aynı isnat altında tutulan Özkan ve Egesel haklarında yetkili yerlerce alınan kararlar isnadın ciddiyetten tüm yoksun olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulundaki açık oylama sonucu, lehte oy kullananların muhalefete, aleyhte oy kullananların oyçokluğuna sahip tek bir siyasî partiye mensup bulduklarını ortaya koymuştur. Oylar bütün siyasî partiler içinde değişik olarak dağılsaydı sonuç hukukî bir anlaşmazlığa bağlanabilirdi. Oysa aleyhteki oylar çoğunluk partisi içinde kümelenmiş,

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

katılmıştır. Bu oyların sahipleri 27 Mayıs Devriminden beri duygularına yenilmiş kimseler; bir de aynı duygular içindeki belirli ve sınırlı seçmen kitlelerine kendilerini beğendirme de seçilme şansı görmüş olanların.

Yasama dokunulmazlığımızın kaldırılması konusundaki Parlâmento içi ve dışı öteki tertipleri burada dile getirmek istemiyorum. Genel Kurul görüşmelerinde bu tertiplerin hepsi teker teker açıklanmıştır.

V- İNCELEME :

İptal istemini kapsayan dilekçeler ve ekleri kanuna ilişkin raporlar Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından ve Başbakanlıktan getirilen belge ve bilgiler, konu ile ilgili Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu görüşme tutanakları, iptal istemine ilişkin Anayasa ve İçtüzük hükümleri okunup incelendikten sonra gereği görüldü ve düşünüldü :

A- Şekil yönünden aykırılık iddialarının incelenmesi :

Önce şekil yönünden aykırılık iddialarının incelenmesi ve karara bağlanması gerekli bulunmuş; 1968/79 esas sayılı işte ise sadece usulsüzlük nedeniyle iptali istenmiş olduğundan ilk olarak bu dosya ele alınmıştır.

1. Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun Genel Kurulca reddedilmesi üzerine, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması konusunda ayrıca oya başvurulmamış olması durumu:

Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonunca Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün Dördüncü Kısım Birinci Bölümüne (Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması bölümü göre düzenlenen 21/2/1968 günlü 3/608 -14 sayılı raporda :

"Kendilerine, demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert veya bir zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyet kurmak ve bu cemiyetin faaliyetlerini tanzim, sevk ve idare etmek fiili isnat edilen Cumhuriyet Senatosu Tabîi Üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Ozkan ve M. Şükran Özkaya'nın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına dair Başbakanlığın 10/8/1967 tarihli ve 6/2-10571 sayılı tezkerelerine bağlı dosya, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gönderilmekle İçtüzüğümün 139. ve 140. maddelerinde belirtilen usul ve esaslar dairesinde işleme tabi tutularak, Komisyonumuzun 21 Şubat 1968 tarihli birleşiminde görüşüldü :

Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması istenilen Cumhuriyet Senatosu Tabîi Üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan ve M. Şükran Özkaya'ya isnat edilen fiilin vasıf ve mahiyetine göre Anayasa'nın 79. maddesi ile İçtüzüğün 139. ve 140. maddeleri uyarınca haklarındaki kovuşturma ve yargılamanın, üyelik sıfatlarının sona ereceği zamana bırakılmasına karar verildi.

Genel Kurulun tavsiyelerine arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur."

denilmektedir. Raporun düzenlenmesine on iki üye katılmış ve bunlardan dördü muhalif kalmışlardır.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 12/12/1968 günlü 13. Birleşiminde rapor açık oylamaya konulurken bir üyenin oylamanın usulünün anlatılmasını istemesi üzerine Başkan "Önce müsaade ederseniz 108. maddenin üçüncü fıkrası gereğince oyların neyi, hangi manayı ifade ettiklerini arzetmek istiyorum efendim. Beyaz oy, raporun kabulünü; kırmızı oy raporun reddini,

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

yanı yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını, yeşil oy ise çekimserlik manasını tazammun edecektir." demiştir. (Cumhuriyet Senatosu Genel Sekreterliğince gönderilen 13. birleşime ilişkin Tutanak Dergisi örneği-sayfa 76 ve 77).

İptal isteminde bulunan, raporun reddi üzerine komisyonun yeni bir raporla Genel Kurula gelmesi, bir üyenin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında önerge vermesi, Başkanın teklifi üzerine Genel Kurulun Yasama dokunulmazlığının kaldırılması konusunda irade ve kararını açıklaması yollarından hiç birine başvurulmadığını; Başkanın açık oylamada renklerin ne anlama geleceği yolundaki açıklamasının oylamanın nasıl olacağı üzerinde bir uyarma niteliği taşıdığını ve bu açıklamanın alınacak karara güvenilir bir destek ve dayanak hazırlayamayacağını; Başkanın Genel Kurulun alacağı kararlara anlam ve yön veremeyeceğini; böylece ortada yasama dokunulmazlıklarının, kaldırılmasına ilişkin hukukça değerli bir karar bulunmadığını; bunun da İçtüzüğün 144. maddesinin başındaki bu konuda bir karar alınması zorunluğuna işaret eden devimin delâlet ettiği hükme aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü açık oylama üzerinde önemle durmuş ve herhangi bir yanlışlığa yol açılmaması için, oylamaya başlanmadan önce Başkanın oyların, renklerine göre, neyi ifade edeceğini anlatmasını şart kılmıştır. (İçtüzük : Madde 108 -1 bent, üçüncü fıkra.)

Başkanın söz konusu açık oylamaya geçilirken yaptığı açıklama incelenirse görülür ki, konuşma sadece üzerinde her üyenin adı yazılı bulunan beyaz, kırmızı ve yeşil renkli oy pusulalarının ne anlama geleceğini anlatmaktan ibaret kalmamaktadır. Gerçekten Başkan, beyaz oyun raporun kabulü, kırmızı oyun raporun reddi demek olduğunu; yeşil oyun ise çekimserlik anlamı taşıdığını belirtmiş; ancak bu kadarla yetinmeyerek açıklamasını başka bir yönde genişletmiştir. Öyle ki İçtüzüğün 108. maddesine göre oylamaya başlamadan önce yapılması zorunlu olan uyarmanın sınırı aşılmış; Başkanın, "kırmızı oy raporun reddini yani yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını tazammun edecektir." demesiyle raporun reddinin aynı zamanda dokunulmazlıkların kaldırılması kararı niteliğini taşıyacağı iradelerini ona göre açıklamaları için, Genel Kurula önceden duyurulmuştur. Bunun, hukukî sonuç ve etki bakımından yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasının doğrudan doğruya oya konulmasından değişik bir yönü olduğu düşünülemez. Başkanın "yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması" yerine "yasama dokunulmazlığının kaldırılması" deyimini kullanması üzerinde, raporun beş kişiyi kapsadığı bilindiğine göre, ayrıca durmağa yer yoktur.

Demek ki Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu kırmızı oyların raporun reddedildiği anlamına geleceğini, raporun reddedilmesinin de dokunulmazlıkların kaldırılması karar niteliğinde olacağını, oylamadan önce bilerek iradesini ve kararını belli etmiştir. Bu yolda yapılmış kesin bir açıklamadan sonra ise yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasının ayrıca oylanması yersiz ve gereksiz düşer. Böyle olduğu için de ortada hukukça geçerli bir karar bulunduğunu ve kararın dokunulmazlıkların kaldırılması anlamını ve sonucunu taşıdığını kabul etmek zorunludur. Şu duruma göre Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun Genel Kurulca usulünce reddedilmesi üzerine bununla yetinilerek yasama dokunulmazlığının kaldırılması konusunda ayrıca oya başvurulmaması, inceleme konusu kararın şekil yönünden iptali gerektirir bir neden olamaz.

2. Cumhuriyet Senatosunun beş tabî üyesi hakkında ayrı ayrı oylamaya başvurulmamış olması durumu :

Yukarıda da görüldüğü üzere Cumhuriyet Senatosunun beş tabî üyesi hakkında yasama dokunulmazlığı yönünden yapılan inceleme ve işlemlerde Anayasa ve Adalet Komisyonu, işin Cumhuriyet Savcılığından Adalet Bakanlığına, Adalet Bakanlığında Başbakanlığa,

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Başbakanlıktan da Cumhuriyet Senatosuna gelişinde olduğu gibi ilgililerin durumlarını bir arada ele almış ve bunları ayırmaksızın tek rapora ve tek sonuca bağlamıştır.

İptal istemine konu olan kararın alındığı Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 13. Birleşiminde bir üye, tabii üyelerden yalnız Sezai Okan'ın dokunulmazlığı konusunda, "ilk şahit beyanında ve teypte adı geçmemiş olması" dolayısıyla ayrı oylamaya gidilmesini önermiştir. Bunun üzerine Başkan, yasama dokunulmazlığının, kaldırılması isteminde beş üyeye isnat edilen suçun aynı nitelikte olduğunu, delillerin aynı bulunduğunu, tek bir dosya ile Cumhuriyet Senatosuna gönderildiğini, Anayasa ve Adalet Komisyonu beş üyenin durumunu müştereken mütalâa ettiği ve Genel Kuruldaki görüşmeler aynı rapor üzerinde açıldığı için oylamanın da müşterek yapılması gerektiğini; ancak önergeyi oya sunmak zorunda olduğunu belirtmiş ve oylama sonucunda önerge reddedilmiştir. Bundan sonra bir başka üye "beş üyeden her bini bakımından ayrı ayrı oylama" yolunda önerge vermiş; bu önerge de kabul edilmemiştir. En sonunda Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu toptan açık oylamaya konulmuş ve oylama redle sonuçlanmıştır. (13.Birleşime ilişkin Tutanak Dergisi örneği : Sayfa : 68-77).

İptal isteminde bulunan, sözlü açıklaması sırasında; ceza sorununun şahsiliği ilkesine, Anayasa'nın 79, 80. ve 81. maddelerinde ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden öteki hükümlerde olduğu gibi çoğul olarak söz edilmediğine, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bu konuda kurulu gelenek bulunduğuna, oylamaların teker teker yapılmasına ilişkin önergelerin yersiz ve zamansız oylandığı ve rapor toptan oya konularak Genel Kurulun tek tek tecelli edecek iradesini gösteremez duruma sokulduğu iddialarına dayanarak kararda bu nedenlerle de şekil yönünden ayrılık bulunduğu görüşünü savunmuştur.

Böylece dilekçede bulunmayan yeni bir iptal gerekçesi ortaya atılmış olmaktadır. 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi, kanunların ve yasama meclisleri içtüzüklerinin Anayasa'ya aykırılığı konusunda istemle bağlıdır; fakat ilgililerce ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunluluğunda değildir. Bu hüküm, aynı Kanunun 33. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince dokunulmazlığın kaldırılması kararının iptali istemlerinin incelenmesinde de uygulanır. Şu duruma göre ve olaydaki toplu oylama işlemi Mahkemece de doğrudan doğruya ele alınacak önemde bir konu olduğu için bu gerekçenin daha önce iptal istenmesi ileri sürülmemiş bulunması üzerinde durmağa yer yoktur.

İptal isteminde bulunan iddiasına aykırı olarak birden çok kişileri ilgilendiren yasama dokunulmazlığının kaldırılması işlerinde her ilgili için ayrı oylamaya gidileceğim buyuran bir hüküm ne Anayasa'da ne de Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde yer almış değildir. Ceza kovuşturmasının açılması veya ceza verilmesi niteliğinde olmayan, sadece yasama meclisleri üyelerini kimi istisnai durumlarda üyelik teminatından sıyrarak adalet karşısında öteki yurttaşlarla bir düzeye getirmekten ibaret bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılması işlemine, Anayasa'nın 33. maddesindeki "ceza sorununun şahsiliği ilkesine dayanılmak yoluyla yön verilmesi düşünülemez. Yine Anayasa'nın yasama dokunulmazlığına, üyeliğin düşmesine ve bu iki konudaki iptal istemlerine ilişkin 79., 80. ve 81. maddelerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden çoğul olarak söz edilmemesinden ve "bir Meclis üyesi", "bir üye", "ilgili üye" gibi deyimlerin kullanılmasından, destekleyici başkaca açık bir hüküm bulunmadığı için, bir hukuk kuralı çıkarmanın olanağı yoktur. Bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1956 yılında kurulduğu ileri sürülen geleneğe başlangıçlık edecek işleme gelince: O olayda iptal isteminde bulunanın da açıkladığı üzere, başka başka kimselerce birbirinden ayrı olarak işlenmiş çeşitli eylemler vardır. Eylemler her nasılsa Cumhuriyet Savcılığınca ve Adalet Bakanlığınca tek yazıda birleştirilmiş; fakat Türkiye Büyük Millet Meclisinde birbirinden ayrılmıştır. Durumun eldeki işle benzerliği bulunmadığı ortadadır.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Bununla birlikte birden çok kişileri ilgilendiren yasama dokunulmazlığının kaldırılması işlerinde her ilgili için ayrı oylamaya gidilmesi elbette ki en doğru ve sağlam yoldur. İsnat edilen suç ve Komisyonda varılan sonuç aynı bile olsa ilgililer arasında dayanaklar ve şahsî durumların özelliği bakımından kararı etkileyecek nice farklar bulunması olasılığı daima vardır. Bu gibi hallerde ayrı oylama Genel Kurulun iradesini daha büyük bir serbestlik ve isabetle belli etmesini sağlar.

Bir yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararında toptan oylamaya gidil mis olması, o kararın iptalini gerektirecek ağırlıkta bir şekil eksikliği ve aksaklığı mıdır' İşin niteliği, bu konuda değişmez, genel bir kuralın konulmasına elverişli değildir. Doğru olan; her olayın kendi özellik ve ayrıntıları içinde ele alınması, toplu oylamanın Genel Kurul iradesinin yönünü etkilemesi ve değiştirilmesi gibi bir durumun bulunup bulunmadığının araştırılması ve varılacak sonuca göre kararın iptal edilmesi veya edilmemesidir.

İnceleme konusu işin. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda sekiz oturum süren görüşmelerinde söylenenler tutanak dergilerinden izlenirse görülür ki, gerek lehte gerekse aleyhte konuşanlar Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesini daima bir bütün olarak ele almışlar; bunlardan birinin veya bir kaçının durumlarında bir ayrılık gördüklerini belli edecek herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır. Bir başka deyimle fikirler beş tabii üyeden ya hepsinin dokunulmazlığının kaldırılması ya hiç birinin dokunulmazlığının kaldırılmaması yönünde gelişmiştir. Alt Komisyonun ve Anayasa ve Adalet Komisyonunun raporlarına muhalif kalanların da yine beş tabii üyenin durumları arasında herhangi bir ayrılık gözetmedikleri görülmektedir. Bu halin istisnası kararın alındığı 12/12/1968 günlü 13. Birleşimde bir üyenin oylama konusunda verdiği önerge'dir. Bu üye, beş tabii üyeden Sezai Okan'ın ilk şahit beyanında ve teypte adı geçmemiş" olduğunu ileri sürerek hakkındaki oylamanın ayrı yapılmasını istemiş; yukarıda da değinildiği üzere önerge reddedilmiştir. Beş tabii üyeden belirli birisine ilişkin oylamanın ayrı yapılması hakkında verilmiş ve içinde o tabii üyenin adı açıklanmış başkaca bir önerge yoktur, iradelerini beş tabii üyeden biri veya bir kaç hakkında ayrı yönde kullanmayı düşünen üyeler varsa kendilerinden o yolda konuşmaları veya böyle bir önerge vermeleri beklenirdi. O yolda konuşulmamış veya böyle bir önerge verilmemiş olması, yukarıda da işaret edilen, beş tabii üye arasında ayrılık gözetmeme, bunları bir bütün olarak ele alma eğiliminin bir başka delili olarak nitelendirilebilir. Cumhuriyet Senatosunun yine 13. Birleşiminde bir başka üye yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için ayrı oylamaya gidilmesini önermişse de önergesinde sadece genel olarak "Cezaların ferdiliği" ilkesinden söz etmiş ve ilgili tabii üyelerden herhangi birinin yönünde bir açıklama yapmamış bulunduğundan kendisini bu konuda Cumhuriyet Senatosuna hâkim görünen iki genel eğilimin dışında saymak yerinde bir davranış olmayacaktır. Ayrı oylamayı ileri süren önergelerin vakitsiz oya konulduğu iddiası üzerinde, sorunun ayrıntı niteliğinde oluşu dolayısıyla ve sonucu etkilemesi düşünülemediği için durulmamıştır.

Açık oylama sonucunu gösteren T.B.M.M. Tutanak Müdürlüğüne onanlı listeye göre Tabii Üye Sezai Okan hakkındaki oylamanın ayrı yapılmasını öneren üye Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun reddi, yani dokunulmazlıkların kaldırılması, yönünde oy kullanmıştır. Bu üyenin Sezai Okan'ın lehinde oy vermek istediği; fakat toplu oylama yüzünden imkân bulamadığı ve böylece iradesini gereği gibi açıklayamadığı ileri sürülebilir. Burada önemli olan bu oy'un Genel Kurulun karar yeter sayısını zedeleyip zedelediğidir.

Başkan açık oylama sonucunu belli ederken : "Yasama dokunulmazlıktan hakkında Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu oylamasına 126 sayın üye katılmış, bunlardan 55 kabul, 64 ret, 3 çekimser, 2 boş, 2 adet de geçerli olmayan oy çıkmıştır." demektedir. (13. Birleşim Tutanak Dergisi Örneği : Sayfa : -77) Ancak açık oylama sonucunu belli eden T.B.M.M. Tutanak Müdürlüğüne onanlı altı sayfalık cetvelde Cumhuriyet Senatosu üyelerinin de adları belirtilmek suretiyle raporu

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

kabul edenler 55, reddedenler 64, oya katılmayanlar 59, çekimseler 3, geçerli sayılmayan oylar 2 olarak gösterilmiştir. Başkanın boş çıktığını söylediği iki oydan burada söz edilmemektedir.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün açık oya başvurmayı düzenleyen 108. maddesine göre bu çeşit oylamalarda üzerinde her üyenin adı yazılı beyaz kırmızı ve yeşil renkli oy pusulalarının kullanılması zorunluğudur. Karar, lehte ve aleyhte bulunanların sayısına göre belli olur. Çekimselerin sayısı oyu etkileyemez; yalnız yeter sayıya girer. İptal edilmiş oy pusulaları çekimseler sayılarak yeter sayıya dahil edilir.

İçtüzüğü'nün 108. maddesi uyarınca kullanılan oy pusulaları renklerine ve üzerlerindeki üye adlarına göre yukarıda değinilen cetvelde bir bir değerlendirilmiştir. Durum böyle olunca, Başkan "boş" dediği oyların da rengi ve üzerinde kullanılanın adı bulunmayan kâğıt parçalarından başka bir şey olabileceği düşünülemez. Açık oylamada bu çeşit pusulaların yeter sayı hesabında nazara alınmasına İçtüzük hükümleri elverişli değildir. Demek ki oylamaya katılanlar bir başka deyimle oylama sırasında toplantıda bulunmuş sayımları gerekenler Başkanın açıkladığı gibi 126 değil 124 üyedir.

Anayasa'nın 86. maddesi gereğince her meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve Anayasa'da başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Toplantıda 124 üye bulunduğu göre karar yeter sayısı yani toplantıya katılanların salt çoğunluğu 63 dır. Oysa 64 üye Komisyon raporunun reddi yönünde oy kullanmıştır. Tabii Üye Sezai Okan hakkında daha önce ayrı oylama istemiş olan üyenin ret yönünde verdiği oy nazara alınmasa dahi 63 e incek olan ret oyları gene de karar yeter sayısının altına düşmeyecektir.

Özetlemek gerekirse : Cumhuriyet Senatosu beş tabii üyesi hakkındaki Komisyon raporunun toptan oya konulmasının Genel Kurul iradesinin yönünü etkilediği ve değiştirdiği düşünülemez. Bu böyle olduğu için de beş tabii üye hakkında ayrı ayrı oylamaya başvurulması, inceleme konusu kararın şekil yönünden iptalim gerekli kılmaz. Üyelerden İhsan Keçecioglu, Feyzullah Uslu, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin ve Ahmet Akar bu görüşe katılmamışlardır.

3. Birleştirme Kararı :

Görüşmenin bu evresinde üyelerden İhsan Keçecioglu iptal istemine ilişkin 11 dosyanın birleştirilmesini önermiş; onbir ayrı iptal isteminin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun aynı 12/12/1968 günlü ve 64 sayılı kararma yönelmiş olması, başvuruların hemen hemen aynı zamanda yani 17/12/1968 ve 18/12/1968

günlerinde yapılmış bulunması, dosyaların tümünün Cumhuriyet Senatosu kararında adları geçen beş tabii üyeyi kapsamaması, getirtilen belge ve bilgilerin tura dosyalarla müşterek oluşu dolayısıyla ve incelemeyi de kolaylaştıracağı gözönünde tutularak öneri uygun görülmüş ve 1968/69., 70., 71., 72., 73., 74., 75., 76., 77, ve 78 sayılı dosyaların eldeki 1968/79 sayılı dosya ile birleştirilerek incelenmesine üyelerden Sait Koçak, Avni Givda, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşı oyları ile ve oyçokluğu ile karar verilmiştir.

4. Komisyon incelemesinin bir ay içinde birleştirilmiş olması durumu :

Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 141. maddesinde Anayasa ve Adalet Komisyonu ile Alt Komisyonun yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında kendilerine havale edilen bir işi en çok bir ayda sonuçlandıracakları yazılıdır. Cumhuriyet Senatosu beş tabii üyesinin yasama dokunulmazlıklarına ilişkin Alt Komisyon raporu, 12/12/1967 ve Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu 21/2/1968 tarihlidir. Sadece şu iki tarih dahi işin, bir ay içinde sonuçlandırdığını göstermeğe yeterlidir

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

1908/69., 70., 71., 72. ve 73 sayılı işlerde bu durumun İçtüzüğün 141. maddesine aykırı bulunduğu ve iptal nedeni olduğu ileri sürülmüştür.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 141. maddesi, dokunulmazlık işlerinin sürüncemede kalmaması için konulmuş bir uyarma hükmüdür. Hükmün, süreye uymayan komisyonları yetkisiz kılacak ve ilgili lehine hak doğuracak bir niteliği yoktur. İçtüzüğün, komisyonların kendilerine havale edilen kanun tasarı ve tekliflerini en çok bir buçuk ay içinde sonuçlandırılıp Genel Kurula göndermemesi halinde tasarı veya teklifin doğrudan doğruya gündeme alınmasının Genel Kuruldan istenmesine cevaz verilmesine karşılık (Madde 36) dokunulmazlık işlerinde böyle bir olanağı tanımaması yukarıdaki görüşü ayrıca desteklemektedir.

Şu duruma göre komisyon incelemesinin bir ay içinde bitirilmemiş bulunması, kararın şekil yönünden iptalini gerektirecek bir neden olamaz.

B- Esas yönünden aykırılık iddialarının incelenmesi :

Anayasa'nın 79. maddesi; seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir Meclis üyesinin, kendi meclisinin kararı olmadıkça, tutulmayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı ve yargılanamayacağı kuralını koymuş; yalnız ağır cezayı gerektiren suçüstü halini bu hükmün dışında bırakmıştır.

79. maddenin incelenmesinden anlaşılacağı üzere Anayasa, hangi hallerde yasama dokunulmazlığının kaldırılabileceğini belirtmemiştir. Ancak bu yasama meclislerinin konu üzerinde tam ve salt bir takdir hakları bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü yasama dokunulmazlığı müessesesine 79. maddede yer vermekle Anayasa Koyucunun güttüğü erek -ki bu, yasama görevini yürüteceklerin çeşitli çevrelerden gelebilecek baskı ve kaygılardan korunmuş olarak o görevi gereği gibi yapmalarını sağlamak diye özetlenebilir - böyle bir görüş ve düşünüşle bağdaşamaz. Öte yandan yine Anayasa; 2. maddesiyle, Türkiye Cumhuriyetini bir hukuk Devleti olarak nitelemiştir. Şu duruma göre yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması konusunda bir takını belirli, objektif ölçüler uyarınca davranılması ve bu ölçülerin bir hukuk Devletinden beklenen nitelikte bulunması şarttır.

Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde (Madde 140) yasama dokunulmazlığının kaldırılması işlemlerine ışık tutacak kimi ilkeler yer almıştır. Bu ilkelere göre bir üyeye yapılan suç isnadının ciddiliğine ve yasama dokunulmazlığının kaldırılması isteminin siyasî ereklere dayanmadığına kanaat getirilmesi ve kovuşturma konusu eylemin kamu oyunundaki etkisi bakımından yahut üyenin, şeref ve haysiyetini koruma yönünden dokunulmazlığının kaldırılmasında zaruret bulunması halinde yasama dokunulmazlığı kaldırılır.

İnceleme konusu karar, Cumhuriyet Senatosu beş tabii üyesi hakkındadır. Tabii üyelerin öteki üyelere göre birincilerin yasama görevlerinin süresiz, ikincilerin süreli olması dışında ayrı ayrı hükümlere tâbi tutulmaları, Anayasa'nın 70. maddesinin açık ve kesin hükmü karşısında, düşünülemez. Yasama görevinin süresiz oluşunun, yasama dokunulmazlığı bakımından olumlu veya olumsuz hiç bir etkisi olamayacağı ve tabii üyeleri seçilmiş üyelere farklı bir duruma sokamayacağı da yine bu hükmün bir gereği ve sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Yasama dokunulmazlığının tabii ve seçilmiş üyeler bakımından aynı niteliği taşıdığından böylece ve kısaca değinildikten sonra şimdi, İçtüzüğün 140. maddesindeki sıraya göre işin, isnadın ciddiliği yönünden incelemesine geçilecektir.

1- İsnadın ciddiliği sorunu :

Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan ve Mehmet Şükran Özkaya'ya yapılan ve bunların yasama dokunulmazlıklarının

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

kaldırılmasına yol açan isnadın ciddî olup olmadığı konusunda isabetli bir sonuca varmak için isnadın dayanaklarına kadar inilmesi zorunluğudur; bu da tabiatıyla delillerin elden geçirilmesini gerektirecektir. Ancak böyle bir tutumun delillerin takdiri ile karıştırılmaması yerinde olur. Delillerin takdiri, hükme yönelen bir tartma, ölçme eylemidir; suçun sübut bulunup bulunmadığını araştırır; görevli yargı yerlerine özgüdür. Anayasa Mahkemesinin burada yapacağı ise, sübut yönünden değil ancak isnadı ciddî olarak nitellemenin mümkün bulunup bulunmadığı bakımından ve sadece bu yönde aydınlanacak kadar, delillerin üzerinde durmaktır.

Ankara Cumhuriyet Savcılığının 7/7/1967 günlü fezlekesine göre Cumhuriyet Senatosu beş tabîi üyesine isnat edilen suç, Türk Ceza Kanununun değişik 141. madesinin 3 sayılı bendine girmektedir. Bu bentte, ereği Cumhuriyeçiliğe aykırı olan veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert veya bir zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyetleri kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususta yol gösterenler için uygulanacak cezalar vardır. Bu çeşit cemiyetlere girenlerin cezaları aynı maddenin 5 sayılı bendinde gösterilmiş; 141. maddede yazılı suçları işleyenlerden suçu ve öteki faileri, son tahkikat açılıncaya kadar, yetkili makamlara ihbar edenler hakkında, ihbarın doğruluğu anlaşılırsa, uygulanacak ceza indirimleri ise 7 sayılı bentte hükme bağlanmıştır.

Görülüyor ki beş tabîi üyeye isnat edilen suç ciddi ve ağırdır. Fakat burada asıl önemli olan ve üzerinde durulması gereken suçun değil yapılan isnadın ciddî olup olmadığıdır. Cumhuriyet Savcılığının yukarıda sözü edilen fezlekesinin başında "Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel tarafından yapılan basın toplantısının, 22 Şubat 1967 tarihli gazetelerde yayımlanan şeklinde, bhusus aynı tarihli Dünya Gazete'sinin 7. sayfa ve 2. sütununda yayımlanan kısmında ihtilâlcî faaliyet gösterdiği iddia olunan Millî Devrim Ordusu Teşkilâtı için (... halihazırda M.D.O. ihtilâl Teşkilâtının Genel Sekreteri Hüsnü Özkan'dır. Başkan ise Mucip Ataklı'dır. Bu teşkilât Millî Devrim Derneği içinde bir organdır...) şeklindeki ibareler ihbar telâkki edilerek, "hazırlık soruşturmasına geçildiği belirtilmektedir." Aynı fezlekenin sonlarına doğru ise "... olayın yegâne tanığı Yasemin Orhon ve Güzide Akfırat'ın birbirini tamamlayan ifadeleri." başlıca delil olarak gösterilmiştir. Şu duruma göre Önce Orhan ve Akfırat'ın Cumhuriyet Savcılığında verdikleri ifadelerin gözden geçirilmesi yerinde olacaktır.

28/3/1967 gününde Ankara Cumhuriyet Savcılığında tanık olarak dinlenen Yasemin Arsan (orhon); 5/6/1963 günü Ankara Merkez Komutanlığında teypte alınan ifadesinin doğruluğunu kabul ettiğini ve bu ifadeyi aynen tekrarlandığını söyledikten sonra sekiz sayfa tutan ve ana çizgileriyle ilk ifadesinin benzeri olan bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamanın M.D.O. ile dokunulmazlıkları kaldırılmış tabîi üyeler arasında ilişki kuran bölümleri aşağıya aktarılmıştır.

"1962 yılının başlarında ... Çağlar Kırçak bana M.D.O. diye bir teşkilâtımız var. Bunun gayesi Atatürk inkilâplarını ve 27 Mayıs'ı korumaktır... tampon bir teşkilât olarak tanıttı. Ben de bu teşkilâta girmeyi kabul ettim. Ve beni bu teşkilâta Çağlar Kırçak aldı. Sonradan öğrendiğime göre bu teşkilâtın başında Millî Birlikçilerden Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman ve Şükran Özkaya varmış ve gayeleri askerî birliklerle anlaşarak demokrat idareyi yıkıp bunun yerine askerî bir idare kurmuş... Bu teşkilâtın toprak üstü teşkilâtını 27 Mayıs Millî Devrim Derneği isminde bir dernek teşkil ediyormuş. 27 Mayıs Millî Devrim Derneği M.D.O. yu gizleyen ve onu kamufle eden teşkilât olarak kurulmuş. Bunun böyle olduğunu... Kırçak'ın evinde yaptığımız toplantılarda ve yine ... Ural'ın evinde yapılan gizli toplantılarda vâki konuşmalardan öğrendim. Bu toplantılarda bazen Ekrem Acuner bulunurdu..." (İfade tutanağı : Sayfa 1 ve 2).

"... M.D.O. Teşkilâtının askerî kolunu Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman ve Şükran Özkaya teşkil ediyordu... (Sayfa 2)

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

"... M.D.O. nu üst kademedede yani askerî kolu teşkil eden Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman ve Şükran Özkaya ile birlikte yaptığı toplantılara Doğudan ve diğer yerlerden bazı albayların gelerek iştirak ettikleri Çağlar Kırçak'tan ve Ekrem Acuner'den duyardım. Fakat bizi bu toplantılara almadıkları için benim görgüye müstenit bir bilgim yoktur." (Sayfa 3)

"... Bu söylediklerim hususunda ve teyp bandında bildirdiğim malûmatlar hususunda elimde herhangi bir doküman yoktur. Ve bu hususta benim söylediğim şekilde bilgi verecek kimse de mevcut değildir." (Sayfa 8)

Görülüyor ki bu açıklamalar, bir göz atılınca hemen anlaşılacağı üzere, isnadın ciddiliği yolunda bir görüşe desteklik edebilecek nitelikte olmaktan çok uzaktır. Öte yandan açıklamaları yapanın kişiliğine ilişkin olarak iki tanığın söylediklerine de kısaca değinmek yerinde olur. Bunlardan biri Cumhuriyet Savcılığına verdiği 26/4/1967 günlü İfadede "... 1963 yılında ... Yasemin Orhon'la tanıştım. Bu kız hafif meşrepli ve her yere girip çıkan bir tiptir ve kendisine pek itimat edilmemesi kanaatındayım." demektedir. İkinci sanığın ise, ki Orhon'un annesi Dr. Güzide Akfırat'tır, 30/3/1967 günlü ifadesinde Cumhuriyet Savcısına söyledikleri şöyledir :

" Bir aralık kızımın S... A.,, ismindeki doktorla samimi olduğunu ve onunla dolaştığını haber aldım. Bu kadın doktoru pek iyi tanımadığım için kızımın ahlakını bozacak diye telâşlandım. Diyarbakır'daki görevimden ayrılarak derhal Ankara'ya geldim.... Kızım Yasemin benim geldiğimi öğrenince pansiyonu ter kederek S.A.nın evine gitmiş ve ben bu eve giderek kızımı aradım ise de kapıyı bana açmadılar. Bir kaç kere bu eve gittim. Her defasında aynı şekilde karşılandım ve sonunda S.A. kızın yanına verilmeyecek diyerek beni refüze etti. Ben mütemadiyen kızımdan endişe ettiğimden Ankara Savcılığına geldim. Kızımın içkiye alıştırıldığını, kurtarılmasını istedim. Savcılık 18 yaşını bitirdiği için birşey yapamayız dedi. Sonra şahsen kızımı kurtarmak için uğraşmaya başladım. Bu aralık kızımın intihara teşebbüs ettiğini öğrendim. Tıp Fakültesinde tedavi altına alındı. Tekrar evime götürmek istedim. S.A mani oldu ve hastahaneden alıp evine götürdü. Tekrar Ankara Savcılığına başvurdum. Yine bir şey yapamadılar. Ben kızımı mütemadiyen takibe devam ettim ve hakkında malûmat almaya ve toplamaya başladım... Neticede kızımı bir doktor arkadaşın oğlu ile evlendirdim ve fakültesini de İzmir'e naklettim. (30/3/1967 günlü ifade tutanağı: Sayfa 1 ve 3).

Cumhuriyet Savcılığı fezlekesinde ifadesi delil olarak gösterilen ve 30/3/1967 ve 4/4/1967 günlerinde tanık olarak dinlenen Dr. Güzide Akfırat'ın yaptığı açıklamaları M.D.O. ve dokunulmazlıkları kaldırılmış tabîi üyeler arasında ilişki kuran bölümü de aşağıya aktarılmıştır:

"... Ben kızımı mütemadiyen takibe devam ettim ve hakkında malûmat almaya ve toplamaya başladım. Bu sırada kızımın Dr. S. A. vasıtasıyla Ekrem Acuner'in, Mucip Ataklı'nın Suphi Karaman'm, Millî Birlikçilerden Sezai Okan'ın, Şükran Özkaya'nın... kurmuş oldukları M.D.O. rumuzu ile ifade edilen Millî Devrim Ordusu adı altındaki toprak altı gizli teşkilâtına alındığım ve bu teşkilat hesabına çalıştığım bu teşkilâtın hükümeti devirerek bir dikta rejimi kurmak gayesiyle hareket ettiğini ve bu teşkilâta bir çok subayın da çalışmakta olduğunu "şuradan buradan öğrendim." (30/3/1967 günlü ifade tutanağı: Sayfa 1 ve 2).

Bu açıklamaların da isnadın ciddiliği görüşüne desteklik edebilecek bir nitelikte olmaktan çok uzak bulunduğu kolayca görülür.

Cumhuriyet Savcılığı, eski Hava Kuvvetleri Komutanı Emekli General Tansel'in gazetelerde çıkan açıklamalarını ihbar sayarak hazırlık soruşturmasına giriştiği halde kendisinin ifadesine başvurmamıştır. Yalnız Adalet Bakanlığına yazdığı 23/2/1967 günlü ve 967/80 sayılı yazı ile (Hava Kuvvetleri Kumandanlığı nezdinde gereken teşebbüsata geçilerek Millî Devrim Ordusu isimli gizli teşkilâtın halen faaliyette olup olmadığı, teşkilâtın mahiyet ve şekli ve bu teşkilâtın ihtilâlcı

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

mahiyette faaliyet gösterip göstermediği yolunda soruşturmaya esas olabilecek deliller ve vesikalar mevcutsa intikalinin teminini) istemiştir. Adalet Bakanlığının 28/2/1967 günlü ve 6710 sayılı yazısına Gene] Kurmay Başkanlığının verdiği 8/3/1967 günlü ve 3591 - 67 - 497 sayılı karşılıkta (M.D.O. hakkında Hava Kuvvetleri Komutanlığından alınan bazı bilgilerin yedi sayfalık ek halinde sunulduğu) bildirilmekte ve (ilgilere intikaline aracılık edilmesi) istenilmektedir Söz konusu ek ise, fezleke dosyasındaki kâğıtlara göre, 5/6/1963 günü Merkez Komutanlığında teype alınan Yasemin Orhon'un ifadesinin örneğidir. Öte yandan Orhon M.D.O. gizli teşkilâtına girdiğini söylediği ve bu açıklama Akfırat'ın ifadesinde de geçtiği halde kendisi tanık olarak dinlenmiş; 12/7/1967 günlü 967/92-111 sayılı talepname ile haklarında "demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert veya zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyet kurmak, bu cemiyetlerin faaliyetini tanzim, sevk ve idare etmek ve bu cemiyete girmek" suçlarından ilk soruşturma açılması ve yapılması istenen 19 kişi arasında Yasemin Orhon'un adına rastlanmamıştır. Bunlar da isnadı bir başka bakımdan ciddilikten yoksun kılan olgulardır.

Cumhuriyet Savcılığı fezlekesinde Cumhuriyet Senatosunun beş tabîi üyesi ile birlikte aynı suçtan hakkında ceza koğuşturulmasına girişilmek üzere yasama dokunulmazlığının kaldırılması için gereğine başvurulması istenen Hatay Milletvekili Hüsnü Özkan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yer olmadığına ilişkin Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulu Karma Komisyon raporunun Millet Meclisi Genel Kurulunun 21/10/1968 günlü 95. Birleşiminde kabul edildiğine ve bunu belirten 393 sayılı kararın 4/11/1968 günlü ve 13042 sayılı Resmî Gazete'nin 8. sayfasında yayımlandığına burada işaret edilmesi yerinde olacaktır.

Yukarıdanberi açıklananlardan anlaşılacağı üzere Cumhuriyet Senatosunun beş tabîi üyesine yapılan ve dokunulmazlıklarının kaldırılmasına yol açan isnat ciddî değildir. Karar bu nedenle Anayasa'nın 79. maddesinin ereğine ve Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünün 140. maddesine aykırıdır. Kararın Anayasa'nın 81. maddesi uyarınca, beş üyenin her biri bakımından iptal edilmesi gerekir.

2. Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 140. maddesindeki öteki koşullar bakımından durum :

Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünün 140. maddesinde yasama dokunulmazlığının kaldırılması için isnadın ciddiliği şartı dışında; yasama dokunulmazlığının kaldırılması isteminin siyasî maksatlara dayanmadığına kanaat getirilmesi ve koğuşturma konusu olan eylemin kamu oyundaki etkisi bakımından yahut üyenin şeref ve haysiyetini koruma yönünden dokunulmazlığının kal din imasında zaruret bulunması halleri de yer almıştır. İptal istemi dilekçelerinde ve sözlü açıklamalarda inceleme konusu karara bu yönlerden de ilişilmektedir. Ancak kararın, isnadın ciddî olmaması nedeniyle iptali gerekli görüldüğüne göre 140. maddede yazılı öteki yönler bakımından işin incelenmesine artık yer olmamak gerekir.

VI. Sonuç :

Cumhuriyet Senatosu tabîi üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan ve Mehmet Şükran Özkaya'nın dokunulmazlıklarının kaldırılması işinde :

1- a) Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca reddedilmesi üzerine bununla yetinilerek yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması konusunda ayrıca oya başvurulmamasının, kararın şekil yönünden iptalini gerektirmediğine oybirliği ile;

b) Beş tabîi üye hakkında ayrı ayrı oylamaya başvurulmamasının, kararın şekil yönünden iptalini gerektirmediğine üyelere İhsan Keçecioğlu, Feyzullah Uslu, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin ve Ahmet Akar'ın karşı oyları ile ve oyçokluğu ile;

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

c) Komisyon incelemesinin bir ay içinde bitirilmemiş olmasının, kararın şekil yönünden iptalini gerektirmediğine oybirliği ile;

2- a) İsnadın ciddî olmadığına; Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması niteliğinde olan 12/12/1968 günlü ve 64 sayılı kararının bu nedenle Anayasa'nın 79. maddesinin ereğın ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 140. maddesine aykırı bulunduğuna ve bu yönden Anaysa'nın 81. maddesi uyarınca, beş üyenin her biri bakımından iptaline oybirliği ile;

b) Bu sonuca göre sözü geçen 140. maddede yazılı öteki yönlerin incelenmesine yer olmadığına oybirliği ile;

2/1/1969 gününde karar verildi.

Başkanvekili Lütfi Ömerbaş	Üye İhsan Keçecioğlu	Üye Salim Başol	Üye Feyzullah Uslu
Üye A. Şeref Hocaoğlu	Üye Fazlı Öztan	Üye Hakkı Ketenoğlu	Üye Fazlı Uluocak
Üye Sait Koçak	Üye Avni Givda	Üye Muhittin Taylan	Üye İhsan Ecemiş
Üye Recai Seçkin	Üye Ahmet Akar	Üye Muhittin Gürün	

KARŞI OY YAZISI

İstemde bulunanlar, ceza sorumluluğunun kişisel olması nedeniyle, aynı işlemin ortakları olsalar bile, dokunulmazlığı kaldırılanlar için Senato Genel Kurulunca ayrı ayrı kararlar verilmesi zorunlu iken bu kurula saygı gösterilmemiş olmasını iptal nedenleri arasında ileri sürmüşlerdir.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Cumhuriyet Senatosunca verilen dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin kararlar, bir cezalandırma kararı değildir. Ancak sanıkların durumları bakımından üzerlerine atılan eylemde ortaklık söz konusu olsa bile, değerlendirmede herkesin durumu başka başka olabileceğinden, dosya ve deliller aynı dahi olsa ayrı ayrı oylamaların yapılması ve kararların verilmesi, işin niteliği gereğince zorunludur. Bundan başka bu zorunluk, ilk önce Senato İçtüzüğü'nün 140. madesinin birinci fıkrasında sayılmış bulunan dokunulmazlığın kaldırılması koşullarının herkes bakımından ayrı ayrı düşünülüp değerlendirilmesinin gerekli olmasından doğmaktadır. Bu gereğin yerine getirilmeyerek dokunulmazlığı kaldıracakların hepsi için tek bir oylamaya başvurulmuş ve tek bir karar verilmiş olması iptal nedenidir. Çünkü içtüzüğün sözü edilen hükmüne aykırı davranılmış bulunmaktadır ve bu aykırılık, karan değiştirilebilecek bir nitelik göstermektedir.

Bundan başka, bu olayda Senato Üyesi Deliveli'nin, Sezai Okan'ın durumunun öbür Senato üyelerinin durumuna benzemediği yollu sözeri dahi oylamanın her bir Senato Üyesi için ayrı ayrı yapılmasını ayrıca zorunlu, kılmaktadır. Bu nedenlerle istem konusu dokunulmazlığın kaldırılması kararının ilk önce biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olduğu kabul edilerek iptaline karar verilmesi gerekli iken bu yönlerin gözönünde tutulmamış olmasını hukuka aykırı bulmaktayız ve kararın bu yönüne karşıyız.

Üye
Feyzullah Uslu

Üye
Muhittin Taylan

Üye
Recai Seçkin

KARŞI OY YAZISI

Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması istenen Cumhuriyet Senatosunun beş tabî üyesi hakkındaki oylamanın ayrı ayrı yapılmamış olması bakımından istem konusu dokunulmazlığın kaldırılması kararının Anayasa'ya aykırı olduğu kabul edilerek önce şekil yönünden iptaline karar verilmesi gerektiğine dair sayın Recai Seçkin'in yukarıdaki karşı oy yazısına katılıyorum.

Üye
İhsan Keçecioglu

KARŞI OY YAZISI

1- Onbir dosyanın birleştirilmesi:

Anayasa Mahkemesinde birbirleriyle yakın ilişkisi olan işlenin birleştirilmemesi ve her birinin ayrıca karara bağlanması bir usul geleneği olarak yerleşmiştir. Bu tutumun bir çok örnekleri vardır. Söz gelimi 20/3/1968 günlü ve 1036 sayılı kanunun iptali için açılan 1968/15, 1968/17 ve

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

1968/18 esas sayılı dâvalarda; aynı yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararının İptali istemiyle yapılan 1967/22. 1967/23 ve 1967/24 esas sayılı başvurularında; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1. maddesine yönelen 1966/3, 1966/4, 1966/5, 1966/6 esas sayılı dâvalarda; konusu 1965 yılı Bütçe Kanununun bir hükmünün iptali olan 1965/19, 1965/20, 1965/21 esas sayılı dâvalarda birleştirmeye gidilmemiş ve bunların her biri ayrı karara bağlanmıştır.

Eldeki işte bu yerleşmiş usulün değiştirilmesini gerekli kılan hiç bir haklı neden bulunmadığı gibi on bir dosyanın birleştirilmesi özellikle gerekçeli kararı uzatacak ve yazılmasını güçleştirecektir. On bir işin tek karar sayısı alması da. Mahkemenin çalışmalarını eksik yansıtacağı için, ayrı bir sakınca sayılmalıdır. Öte yandan on bir dosyanın Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun aynı 12/12/1968 günlü ve 64 sayılı kararına yönelmiş bulunduğu ileri sürülmekte ise de bilindiği gibi bu karar tek kişiye ilişkin değildir; Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesi hakkındadır ve iptali istemlerinin on tanesinde Cumhuriyet Senatosu karan tabii üyelerin her biri yönünden tek tek ele alınmıştır. Aynı tabii üyeyi ilgilendiren 1968/69 ve 74. 1968/70 ve 75. 1968/71 ve 76. 1968/72 ve 77. 1968/73 ve 78 sayılı işlerin çifter çifter birleştirilmesi, hiç de gerekli olmamakla birlikte, belki ileri sürülebilir; fakat on bir dosyanın hele 1968/79 sayılı işe ilişkin incelemenin iyice ilerlemiş, hatta soruna yaklaşmış bulunduğu bir evrede birleştirilerek toptan incelemeye geçilmesi düşünülemez.

2- Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesi hakkında ayrı ayrı oylamaya başvurulmamış olması durumu:

Birden çok kişileri ilgilendiren yasama dokunulmazlığının kaldırılması işlerinde her ilgili için ayrı oylamaya gidilmesini buyuran bir hüküm gerçekten Anayayasa'da da Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünde de yer almış değildir. Çünkü böyle davranılması o kadar tabii ve hukukidir ki, bunun ayrıca belirtilmesi yersiz olur. Böyle bir durumda her ilgili için ayrı oylamaya gidilmesi doğru, sağlam ve zorunlu tek yoldur. Zira çoğunluk kararında da belirtildiği üzere, isnat edilen suç ve Komisyonda varılan sonuç aynı bile olsa ilgililer arasında dayanaklar ve şahsi durumların özelliği bakımından kararı etkileyecek ince farklar bulunması olasılığı daima vardır. Bu gibi hallerde ancak ayrı oylama Genel Kurulun iradesini, oylama sırasındaki, yani en son yönüyle, tüm serbestlik içinde ve isabetle belli etmesini sağlar.

Bir yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararında toptan oylamaya gidilmiş olması o kararın iptalini gerektirecek ağırlıkta bir şekil eksikliği ve aksaklığıdır. Genel kural bu olmalıdır. Çünkü çoğunluk kararında belirtildiğinin aksine, toplu oylamanın Genci Kurul iradesinin yönünü etkilemesi ve değiştirmesi gibi bir durumu bulunup bulunmadığının başarı ile araştırılması ve gerçeği yansıtabilecek bir sonuca varılması mümkün değildir.

Komisyonlarda ve Genel Kuruldaki konuşmalar bir takım eğilimleri gösterebilir; fakat bu eğilimler ancak açıklandıkları anlar için geçerlidir ve hiç bir zaman oyun o yönde belireceğinin teminatı değildir. Söz alanların sonradan fikir değiştirmeleri ve tam ters yönde oy kullanmaları olasılığı daima vardır; bir çok kimselerin konuşmamaları ve görüş ve kararlarını sadece oylarıyla belli etmeleri de olağandır. Bir Genel Kurulun iradesi, hele görüşmeler günlerce sürmüşse, konuşulanlarla değil ancak oylarla ve oylara dayanan kararlarla kendini açığa vurur. Genel Kurul, eldeki işte olduğu gibi, toplu oylama ile ilgililerin her biri hakkındaki görüş ve iradesini gereği gibi açıklamaktan yoksun bırakılmışsa oturumlarda konuşulanlardan veya konuşulmayanlardan Genel Kurulun iradesinin yönünü çıkarmağa girişmek yalnız varsayım ve biraz da hayal gücüne dayanan bir çaba olur. Bu, hukukça geçerli bir yol değildir; gerçeği hiçbir zaman ortaya çıkaramaz.

Bir an için çoğunluğun görüşüne ve olayda uyguladığı usule uyulması düşünülürse gene de çoğunlukça varılan sonuçta isabet olmadığı ortaya çıkacaktır. Çoğunluk beş tabii üyeden Sezai Okan

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

hakkında ayrı oylamayı öneren üyenin, önergesinin kabul edilmemesi üzerine, tabii üyelerden beşinin birden yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması yönünde kullandığı oy sayılmadığı takdirde Komisyon raporunun reddi yönündeki oyların, 64 ten 63'e ineceği; karar yeter sayısının ise zaten 63 olduğu ve böylece yetersayısının zedelenmediği düşüncesindedir.

Beş tabii üyenin durumları arasında fark gözeten üye tek kalsa idi, çoğunluğun görüşü ve uyguladığı usul uyarınca, sonuç doğru olacaktı. Oysa beş tabii üyenin durumları arasında fark gözeten bir başka üye daha çıkmıştır. Bu üye, "Dokunulmazlıkların kaldırılması istenen sayın tabii Üyelerin dokunulmazlıklarının cezaların ferdiliği hususu gözönüne alınarak ayrı ayrı oylanmasını arz ve teklif ederim" yolunda bir önerge vermiştir. (Cumhuriyet Senatosununun 12/12/1968 günlü 13. Birleşimine ilişkin Tutanak Dergisi Örneği Sayfa 74) Önerge, önergeyi verenin beş tabii üyenin durumlarını birbirlerinden farklı gördüğünü ve oyunu her birinin durumuna göre kullanmak istediğini açıklar niteliktedir. Bu düşüncede olan bir kimseden önergesinde belirli bir takımı adları ileri sürmesi beklenemeyeceği gibi kendisinin oylarının yönünü önceden belli etmeme kaygısında bulunabileceği de akla gelmelidir. Oysa çoğunluk, tutumundan üyenin bu konuda Cumhuriyet Senatosuna hâkim görünen iki genel eğilimin; beş tabii üyenin ya hepsinin dokunulmazlığını kaldırmak, ya hiçbirinin dokunulmazlığını kaldırmamak eğilimlerinin dışında sayılmıyacağı sonucunu çıkarmak gibi Türkçeyi ve mantığı zorlayıcı bir anlayışa varmaktadır.

Önerge kabul edilmemiş (Aynı Tutanak Dergisi - Sayfa 75) ve önergeyi veren üye de Komisyon raporunun reddi yönünde oy kullanmıştır. (T.B.M.M. Tutanak Müdürlüğünce onanlı açık oylama listesi - Sayfa 2) Demek ki bu üye de beş tabii üyeden biri veya birkaçı lehinde oy vermeyi düşündüğü ve bunun yolunu bulmaya giriştiği halde imkânsızlık içinde kalarak oyunu beş tabii üyenin tümünün aleyhine kullanmış; böylece iradesini gereği gibi açıklayamamıştır. Toplu oylamanın, bu üyenin oyu yüzünden. Genel Kurul iradesinin yönünü etkilediği ve değiştirdiği ortadadır. Çoğunluk Sezai Okan için ayrı oylama isteyen üyenin oyunu saymadığına göre bu üyenin oyunun da hesaba katılmaması gerekir. Hesaba katılmayınca da Komisyon raporunun reddi yönünde verilen oylar 62 ye yani karar sayısının altına düşecek ve 64 sayılı kararın bu yönden iptali zorunlu olacaktır.

Özetlenecek olursa : Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesi hakkında ayrı ayrı oylamaya başvurulmaması ve işin toptan oylanması kararın iptalini gerektirecek ağırlıkta bir şekil eksikliği ve aksaklığıdır. Çoğunluğun görüşüne uyulması halinde de kararın iptal edilmesi yine zorunlu olur. Aksine karar verilecek şekil yönünden iptale gidilmemesinde isabet yoktur.

3- Sonuç :

Anayasa Mahkemesininin 1968/79-1969/1 sayılı ve 2/1/1969 günlü kararına yukarıda belirtilen yönlerden karşıyız.

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Avni Givda

Üye
Ahmet Akar

Sayın Avni Givda ve arkadaşlarının karşı oy yazısınının 1. bendindeki görüşe katılıyorum. Bu nedenle çoğunluk kararına bu yönden karşıyım.

**Esas Sayısı:1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik
Karar Sayısı:1969/1**

Üye
Sait Koçak